

Discussiëren Kun Je Leren

**Een onderzoek naar het effect van de masterclasses
en de lesmethode.**

Amsterdam, augustus 2013

BREINDOMEIN & KOOL PROJECTMANAGEMENT

In opdracht van: Stichting DKJL

Inhoud

1	Wat en waarom DKJL en onderzoek	3
2.	De methode DKJL	5
2.1	De stellingen die centraal staan	6
2.2	De fasen van een DKJL les	8
3.	Onderzoeksmethode	10
3.1	Deelnemers aan het onderzoek	11
3.2	Kwantitatieve meting	12
3.3	Kwalitatieve meting	13
3.4	Operationalisatie	13
4.	Effect en evaluatie van het lestraject	14
4.1	Battle VRIJ West: Effect op discussievaardigheden	14
4.2	Battle VRIJ West: Evaluatie van het lesprogramma	16
4.3	Amsterdamse Debatbattle: Effect op discussievaardigheden	17
4.4	Amsterdamse Debatbattle DMO: Evaluatie van het lesprogramma	19
4.5	Effect op discussievaardigheden volgens leerlingen en docenten	19
4.6	Bijdrage aan verbetering van de referentieniveaus	22
5.	Conclusie	23
5.1	Belangrijkste bevindingen	24
5.2	Discussiepunten	26
6	Aanbevelingen	29
7	Bijlagen	31
7.1	Vragenlijst voormeting	31
7.2	Vragenlijst nameting	32
7.3	Kijkwijzer leerlingvaardigheden	33
7.4	DKJL Leerlijn	34

1. Wat en waarom DKJL en onderzoek

Discussiëren Kun Je Leren wil kinderen en jongeren meer en beter leren discussiëren, zodat begrip ontstaat voor elkaar en conflicten worden voorkomen.

Een gefundeerde mening vormen; luisteren naar een ander; je bewust zijn van je lichaamstaal. Dit zijn essentiële vaardigheden, zowel op school als in de maatschappij. Stichting Discussiëren Kun Je Leren (DKJL) heeft als missie om leerlingen te helpen zich te ontwikkelen op het gebied van discussievaardigheden. Een beredeneerd betoog in plaats van een grote mond of stilzwijgen en argumenten in plaats van een geheven vuist.

In het schooljaar 2012-2013 kreeg DKJL daarom de opdracht om discussielessen (masterclasses) te verzorgen op basisscholen in Amsterdam. Tijdens de lessen die werden gegeven in het kader van de 'Battle van VRIJ West' kregen 26 bovenbouwklassen (groep 6, 7 en 8) van 15 scholen les in discussievaardigheden. Tijdens de Amsterdamse Debatbattle kregen 21 bovenbouwklassen van 16 scholen les. De lessen van de 'Battle van VRIJ West' werden mogelijk gemaakt door stadsdeel West van de gemeente Amsterdam en de lessen van de Amsterdamse Debatbattle werden verzorgd in opdracht van het Professionaliseringstraject van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO) van de gemeente Amsterdam. Er vonden twee lestrajecten plaats, met als climax een debatstrijd tussen leerlingen en betrokken partijen; respectievelijk de Battle van VRIJ West (21 maart 2013) en de Amsterdamse Debatbattle (20 juni 2013).

DKJL wil graag beter zicht krijgen op het effect van de lessen. Eerder kwalitatief onderzoek wees uit dat leerlingen door DKJL:

- Beter luisteren en nadenken voordat ze iets zeggen.
- Zich communicatief sterker voelen.
- Hun mening beter kunnen verwoorden.
- Minder snel ruzie maken.
- Meer zelfvertrouwen hebben.
- Een gevoel voor eigenwaarde ontwikkelen.
- Zich beter bewust worden van hun eigen en andermans mening.
- Zich meer betrokken voelen bij de maatschappij.

Het is belangrijk voor DKJL om zo nauwkeurig mogelijk te weten wat het effect is van het toegepaste lestraject en de methode. Op basis van onderzoeksresultaten kan DKJL zodoende de methode nog verder aanscherpen en verbeteren. Deze methode bestaat uit verschillende aspecten. DKJL zet in op het versterken van de mondelinge taalvaardigheid, sociale vaardigheden en burgerschap. Daarnaast wordt aandacht besteed aan 21^e eeuwse

vaardigheden zoals samenwerking en meningsvorming. Effect op deze aspecten kwam eerder naar voren uit kwalitatief onderzoek. Voor de betrouwbaarheid van dit onderzoek is gekozen om in te zoomen op gespreks- en luistervaardigheden die gekoppeld zijn aan de referentieniveaus van SLO en de DKJL spelregels.

Het discussieplezier en de discussievaardigheden van de leerlingen zijn kwantitatief gemeten door middel van een voor- en nameting (zie bijlagen 7.1 en 7.2). Deze resultaten zijn aangevuld met kwalitatieve data uit interviews met de deelnemende leerlingen en docenten. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden tussen januari en juni 2013 onder ruim 450 deelnemende leerlingen uit groep 6, 7 en 8 van basisscholen in de gemeente Amsterdam.

Allereerst zal de lesmethode van DKJL inhoudelijk worden besproken (hoofdstuk 2). Hierna wordt de methode van het onderzoek uiteengezet (hoofdstuk 3). Vervolgens zal worden gekeken naar de behaalde effecten op het gebied van discussievaardigheden bij de deelnemende leerlingen, alsmede de mate van tevredenheid over het lestraject. Dit wordt gedaan bij zowel de klassen van de Battle van VRIJ West als die van de Amsterdamse Debatbattle (hoofdstuk 4). Na de samenvatting en conclusie (hoofdstuk 5) worden de aanbevelingen voor verbetering van het lestraject gegeven (hoofdstuk 6).

2. De methode DKJL

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC &W) en de gemeente Amsterdam willen dat iedereen goed onderwijs volgt en zich voorbereidt op zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Basisscholen werken daartoe met kerndoelen die worden voorgeschreven door het Ministerie OC&W. De kerndoelen schrijven voor welke vaardigheden kinderen in het basisonderwijs dienen te ontwikkelen. Het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling (SLO) (2008) heeft deze kerndoelen vertaald naar referentieniveaus waarin nog specifiek staat omschreven welke taal- en rekenvaardigheden leerlingen moeten beheersen. Scholen dienen hun onderwijs zodanig vorm te geven dat deze beantwoordt aan de gestelde doelen. DKJL wil zichtbaar maken welke taalvaardigheden leerlingen dankzij de lessen zich eigen maken en sluit daarom voor een groot deel aan op de referentieniveaus mondelinge taal.

In de lessen van DKJL worden verschillende referentieniveaus nagestreefd. Zo worden bij de lessen in de bovenbouw van het basisonderwijs referentieniveaus 1F en 2F gehanteerd als basis voor de leerlijn die DKJL hanteert. De wijze waarop deze referentieniveaus zijn gekoppeld aan de leerlijnen van DKJL wordt uitgebreid beschreven in bijlage 7.4. Zo werkt DKJL voor het behalen van referentieniveau 1F (gesprekken voeren) onder andere met het behalen van de volgende doelen:

De leerling;

- kan luisteren naar eenvoudige teksten over alledaagse, concrete onderwerpen of over onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling;
- kan meningen en informatie interpreteren voor zover deze dicht bij de leerling staan;
- kan argumenten geven voor een eigen oordeel over een beluisterde tekst.

Voor het behalen van referentieniveau 2F (gesprekken voeren) werkt DKJL onder andere met het behalen van de volgende doelen:

De leerling;

- kan tijdens een discussie of overleg een probleem verhelderen, een overtuiging of mening, instemming of afkeuring uitdrukken en commentaar geven op de visie van anderen;
- kan een reactie uitstellen totdat hij de bijdrage van de ander geïnterpreteerd en beoordeeld heeft;
- kan het eigen gespreksdoel tot uitdrukking brengen en kan doelgericht doorvragen om de gewenste informatie te verwerven.

Deze vaardigheden worden tijdens de lessen (masterclasses) van DKJL geoperationaliseerd in verschillende taken en kunnen worden gemeten aan de hand van kenmerken van de taakuitvoering die per referentieniveau centraal staan. Afhankelijk van de fase waarin de les verkeert wordt door de speciaal opgeleide DKJL masterclassdocent aangestuurd op het behalen van één of meerdere aspecten van de referentieniveaus. Iedere masterclass DKJL bestaat uit dezelfde vijf lesfasen waarin verschillende doelen worden nagestreefd. De fasen zijn:

1. De opzetfase.
2. De beeldvormingsfase.
3. De meningsvormende fase.
4. De verdiepingsfase.
5. De evaluatiefase.

In de paragraaf 2.2 volgt een overzicht van de doelen die per fase in iedere les worden nagestreefd. In de volgende paragraaf volgt een inhoudelijke beschrijving van de lessen.

2.1 De stellingen die centraal staan

In de lessen voor de **Battle van VRIJ West** met als centrale thema “Pestkop, hou op!” (over pestgedrag; oorzaken en gevolgen) kwamen de volgende stellingen aan bod:

1. Verschillen zijn leuk.
2. Het is belangrijk om erbij te horen.
3. Wie gepest wordt, mag terugpesten.
4. (Cyber) Pesten moet hard worden bestraft

In les één werden innerlijke en uiterlijke verschillen tussen mensen besproken. Aan bod kwamen onder andere: culturele verschillen, verschillen in seksuele voorkeur en verschillen tussen waarden en normen.

Les twee ging over imago en groepsdruk. De vragen die centraal stonden: “Ben je je bewust van wat je uitstraalt en wat stralen anderen uit op jou? Wat is de invloed van jouw omgeving op jouw mening en de beslissingen die je neemt?”

Les drie ging over de oorzaken en gevolgen van pesten. Kinderen werden uitgedaagd om bewuster te worden van hun eigen gedrag en werden uitgenodigd om oplossingsgericht na te denken over het probleem.

De laatste les ging over pestprotocollen en preventieve en curatieve maatregelen tegen pesten. Het debat was adviserend van aard; adviserend voor leerlingen, maar ook voor de directie van de school, hun ouders, de schoolbesturen en de gemeente. In deze laatste les werd tevens een debatheld verkozen die zijn klas tijdens de Battle van VRIJ West mocht vertegenwoordigen. Ook werd teruggekeken naar de vorige lessen. De kinderen werden

gevraagd om te verwoorden wat zij hadden geleerd, wat zij goed kunnen en wat beter kan. Tevens werd (in de meeste gevallen) de nameting; vragenlijst voor leerlingen afgenomen.

In de lessen die werden gegeven in het kader van de **6^e Amsterdamse Debatbattle** met als centrale thema “Hoe hoffelijk ben jij?” (over burgerschap en omgaan met elkaar) kwamen de volgende stellingen aan bod:

1. Het is leuk om ongehoorzaam te zijn.
2. Kinderen mogen volwassenen tegenspreken.
3. Iedereen is verantwoordelijk voor de veiligheid op straat.
4. Jongens hebben te weinig respect voor meisjes.
5. Leraren moeten meer gezag uitstralen.

In les één werden kinderen uitgedaagd om na te denken over wat zij acceptabel en wat zij grensoverschrijdend gedrag vinden. De instructie van de masterclassdocent: “We gaan op zoek naar de oorzaak van grensoverschrijdend gedrag.”

In les twee vroeg de masterclassdocent van DKJL de kinderen om te kijken naar hun eigen thuissituatie. “Wat heb je geleerd van je ouders en hoe zit dat op school?” DKJL hielp leerlingen om in een gesprek rekening te houden met de gesprekspartner en het doel waarom ze communiceren. Op basis daarvan vroeg DKJL leerlingen om bewust een aanspreekvorm te kiezen.

Les drie: “Voel jij je veilig, wanneer wel en wanneer niet?” Kinderen mochten nadenken over de boodschap van de overheid in SIRE en Postbus 51 spotjes. Een belangrijke opdracht was: kan jij het doel van de makers van de filmpjes verwoorden? (Referentieniveau 2F)

Les vier ging over de verschillen tussen de seksen en grensoverschrijdend gedrag. “Zijn meisjes sterk genoeg om nee te zeggen? Kan jij opkomen voor jezelf? Wat is daarvoor nodig?” DKJL maakte de kinderen langzaam bewust van de wijze waarop ze communiceren, zowel verbaal als non verbaal. (Referentieniveau 2F)

In les vijf vroeg DKJL leerlingen naar kenmerken van een ideale leerkracht: “Welke leerkrachtvaardigheden zijn belangrijk zodat jij optimaal jouw talenten kunt ontwikkelen?” Betogende spreekvaardigheden (2F) werden steeds meer gestimuleerd:

De leerling;

- kan in grote lijnen redenen en verklaringen geven voor eigen meningen, plannen en handelingen.
-

In deze laatste les van de reeks werd tevens een debatheld verkozen die zijn klas tijdens de 6^e Amsterdamse Debatbattle mocht vertegenwoordigen. De vorige DKJL lessen werden geëvalueerd. De kinderen werden gevraagd om te verwoorden wat zij hadden geleerd, wat zij

goed kunnen en wat beter kan. Tevens werd (in de meeste gevallen) de nameting; vragenlijst voor leerlingen afgenomen.

2.2 De fasen van een DKJL les

Een DKJL masterclass wordt verzorgd door speciaal opgeleide docenten van Stichting Discussiëren Kun Je Leren en de structuur van de les ziet er als volgt uit:

In de opzetfase wordt het thema gepresenteerd. De worden leerlingen gevraagd om na te denken over het onderwerp. Bestaande kennis wordt geactiveerd. Leerlingen leren nieuwe woorden, die hen in een latere fase van de les kunnen helpen om nuances aan te brengen in de discussie. Hierbij wordt in de basis gelet op de volgende kenmerken van taakuitvoering (1F):

De leerling;

- kan naast de bekende woorden over vertrouwde onderwerpen steeds abstractere woorden gebruiken.
- beschikt over voldoende woorden om te praten over vertrouwde situaties en onderwerpen.

In de beeldvormingsfase wordt nieuwe feitenkennis aangedragen die aansluit bij bestaande kennis over het betreffende onderwerp.

In de meningsvormende fase worden de leerlingen uitgenodigd om, op basis van wat ze nu weten, zich voorzichtig een mening te vormen en deze uit te wisselen. Kunnen ze samenvatten wat ze hebben gehoord? Kunnen ze conclusies trekken op basis van hun nieuwe verworven feitenkennis? Kunnen ze verbanden leggen?: “Ik vind..., omdat..., bijvoorbeeld..., dus...”

In de verdiepingsfase discussiëren de leerlingen met elkaar en worden zij onder andere gestimuleerd om de ‘ik-boodschap’ te gebruiken en voorbeelden te geven bij hun argumenten.

In de evaluatiefase leren de leerlingen zichzelf en elkaar feedback (‘tips’ en ‘tops’) te geven. Dit houdt in dat zij vertellen wat er wel en niet goed ging. Tips en tops kunnen worden gekoppeld aan de DKJL spelregels.

De spelregels die de deelnemende leerlingen uit groep 6 kregen voorgelegd waren:

1. Luister naar elkaar.
2. Laat elkaar uitpraten.
3. Iedereen is gelijk.
4. Zeg: “Ik vind...”
5. Zeg: “omdat...”
6. Probeer iedereen te begrijpen.

7. Wees eerlijk.
8. Geef voorbeelden.

De DKJL spelregels voor groep 7 en 8:

1. Luister naar elkaar.
2. Laat elkaar uitpraten.
3. Iedereen is gelijk.
4. Probeer ieders mening te begrijpen.
5. Pas op voor vriendjespolitiek.
6. Blijf bij het onderwerp.
7. Wees eerlijk over de feiten.
8. Wees kritisch.
9. Gebruik zoveel mogelijk de ik-boodschap en ABC's¹
10. Wees je bewust van je lichaamstaal en stemgebruik.

De posters met de spelregels werd door de masterclassdocent van DKJL per klas flexibel ingezet. Afhankelijk van het gemiddelde niveau van de groep werd een poster gekozen. Elke les stond een spelregel centraal, waarbij de focus in de eerste les over het algemeen lag op spelregels 1: luister naar elkaar en 2: laat elkaar uitpraten. In de lessen daarna werden de overige regels aangeleerd. Vooral belangrijk daarbij is: "Gebruik zoveel mogelijk de ik-boodschap en ABC's."

Basis taakkenmerken die een rol speelden bij de mate waarin de leerlingen de spelregels beheersen zijn onder andere (1F):

De leerling;

- kan de hoofdpunten volgen en kan de eigen mening verwoorden en onderbouwen met argumenten in een grotere groep; (Spelregel 5 en 8: groep 6 en spelregel 9: groep 7 en 8.)
- kan kritisch luisteren naar meningen en opvattingen en een reactie geven in een grotere groep; (Spelregel 8 groep 7 en 8)
- spreekt op een duidelijk verstaanbare en expressieve en persoonlijke manier. (Spelregel 10: groep 7 en 8.)

In welke mate de DKJL masterclasses bijdragen aan het niveau van de leerlingen is onderzocht. We hebben de focus gelegd op de mate waarin verbetering plaatsvindt binnen de referentieniveaus en de spelregels van DKJL die gericht zijn op spreek- en

¹ ABC staat voor argument, bijvoorbeeld, conclusie en is een afgeleide van AUB; argument, uitleg, bijvoorbeeld, wat onder andere gebruikt wordt door het Nederlands Debatinstituut.

luistervaardigheden. Groei met betrekking tot sociaal emotionele vaardigheden, burgerschapsvorming, meningsvorming en of 21^e eeuwse vaardigheden, is niet onderzocht. Het onderzoek was zowel kwalitatief als kwantitatief van aard. Leerlingen vulden een enquête voorafgaand aan de lessen en na afloop in. Tevens kregen zij een aantal open vragen voorgelegd. De docenten van de deelnemende groepen werden na afloop van het lestraject geïnterviewd. In het volgende hoofdstuk zal worden besproken op welke wijze dit onderzoek is vormgegeven.

Foto: Ook het publiek wordt in de debatbattle naar hun mening gevraagd. Groen = eens, rood = oneens.

3. Onderzoeksmethode

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode van januari 2013 tot en met eind juni 2013. Gedurende deze periode zijn deelnemers van zowel de Battle van VRIJ West als de 6^e Amsterdamse Debatbattle onderzocht. De lessen van de Battle van VRIJ West hebben plaatsgevonden in de periode van januari tot en met maart en de lessen van de Amsterdamse Debatbattle van februari tot en met juni. Zowel voorafgaand als na de lessen vulden leerlingen een enquête in. Docenten werden geïnterviewd en vulden een evaluatieformulier in. De opzet van het onderzoek wordt in dit hoofdstuk beschreven.

3.1 Deelnemers aan het onderzoek

Battle van VRIJ West:

- 587 leerlingen van 15 scholen verdeeld over 26 klassen namen deel aan de lessen van DKJL.
- Van deze leerlingen hebben 317 deelnemers (54%) een volledige voor- en nameting ingevuld.
- De gemiddelde leeftijd van de proefpersonen was 11,1 jaar ($SD = 0,98$).
- Van de proefpersonen waren er 142 man en 172 vrouw.

6^e Amsterdamse Debatbattle:

- 454 bovenbouwleerlingen van 15 scholen verdeeld over 21 klassen namen deel aan de lessen van DKJL.
- Van deze leerlingen hebben 156 deelnemers (34%) een volledige voor- en nameting ingevuld.
- De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 10,5 jaar ($SD = 1,05$).
- Van deze leerlingen waren er 73 man en 82 vrouw.

25 leerlingen uit groep zeven van de St. Lukas basisschool in Amsterdam Nieuw-West zaten in de controlegroep.

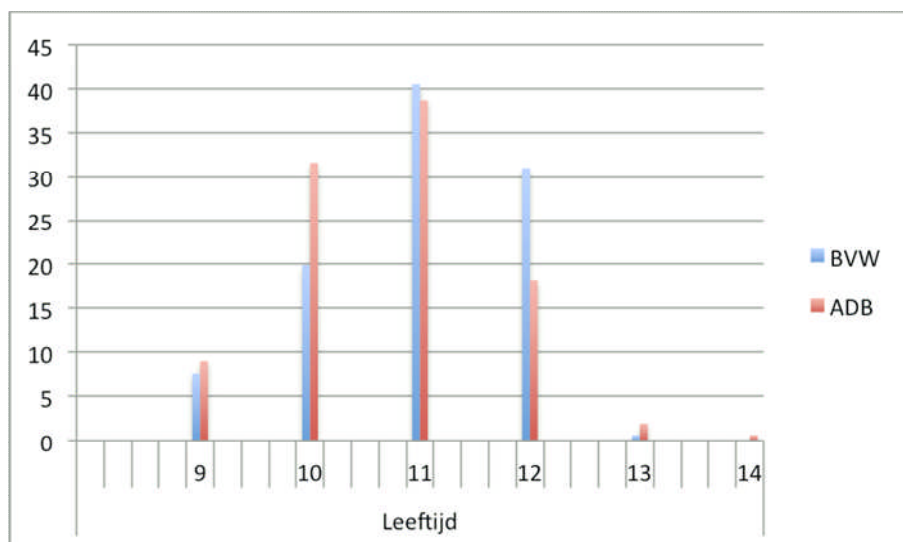
In tabel 3.1 staan de aantallen deelnemers per lessenreeks en per klas beschreven.

Groep	Battle van West	Amsterdamse Debatbattle	Totaal
6	10.7	17.9	13.1
7	30.3	63.5	41.2
8	59.0	18.6	45.7
Totaal	100	100	100

Tabel 3.1 *Percentage respondenten per groep en lessenreeks*

Er deden meer lagere groepen mee aan de Amsterdamse Debatbattle, dan aan de Battle van VRIJ West. Dat blijkt ook uit de verdeling van de leeftijd. In figuur 3.1 wordt dit geïllustreerd aan de hand van een procentuele verdeling van de leeftijden per lessenreeks. Deelnemers aan de Battle van VRIJ West zijn gemiddeld ouder dan deelnemers aan de Amsterdamse Debatbattle.

Figuur 3.1 *Percentages leeftijden voor de Battle van VRIJ West (BVW) en de 6^e Amsterdamse Debatbattle (ADB)*

Door het Professionaliseringstraject van DMO waren veel leerlingen die meededen aan de Amsterdamse Debatbattle al eerder in het schooljaar aanraking gekomen met de lessen DKJL, bijvoorbeeld doordat de docenten zelf getraind zijn om met de lesmethode van DKJL te werken. Deze groepen zijn niet meegenomen in het onderzoek.

3.2 Kwantitatieve meting

De enquête / vragenlijst die aan de leerlingen is voorgelegd, is opgesteld op basis van de genoemde referentieniveaus en de DKJL spelregels. Er is rekening gehouden met de leeftijd en verschillende niveaus van de proefpersonen qua taalgebruik. De vragenlijst bestaat uit 30 items die de vaardigheden van de leerlingen meten. Vier items zijn dubbel in de lijst opgenomen en dienen als controlevragen. Een voorbeeld van een vraag is: “In een discussie let ik op hoe ik zit of sta”. Bij de nameting zijn nog eens zes vragen afgenomen om de lessen te evalueren. Bij alle vragen waren vijf antwoordmogelijkheden die de mate van instemming vastleggen. De categorieën variëren van 1 (past heel slecht bij mij) tot 5 (past heel goed bij mij). Op deze wijze kon een respondent per vraag een score van 1 tot 5 krijgen waarbij een hogere score een hogere mate van discussievaardigheden impliceert (tenzij de vraag contra-indicatief gesteld werd). Tot slot werd door middel van een exit-vraag onderzocht of respondenten de vragenlijst serieus hebben ingevuld en hebben begrepen. Daarnaast werd gevraagd naar leeftijd en sekse. De vragenlijsten zijn opgenomen in de bijlagen.

3.3 Kwalitatieve meting

Zowel docenten als leerlingen zijn gevraagd naar hun ervaringen tijdens en na afloop van de lessen van DKJL. Op deze wijze is meer inzicht verkregen in de wijze waarop de taakkenmerken die bij de referentieniveaus horen ook na de lessen van DKJL werden waargenomen door docenten en leerlingen. Hiertoe zijn vijf docenten middels een semigestructureerd interview onderzocht en zijn de overige docenten middels een evaluatieformulier benaderd. Voor het interview is de kijkwijzer leerlingvaardigheden gebruikt (zie bijlage 7.3). De leerlingen hebben na de laatste les naast de vragenlijst ook een evaluatieformulier ingevuld. Aan de hand van een vijftal vragen werd hen gevraagd wat ze leuke en minder leuke onderdelen van de les vonden en wat ze naar hun idee geleerd hadden gedurende de lessenreeks.

3.4 Operationalisatie

De mate waarin leerlingen door lessen van DKJL verbeterden op de verschillende referentieniveaus werd gemeten door vragen te stellen die hiervan zijn afgeleid. Op basis van de 'niveaubeschrijvingen gesprekken' van de expertgroep doorlopende leerlijnen (2008) is vastgesteld aan welke gedragskenmerken leerlingen moeten voldoen om de beheersing van een referentieniveau te kunnen herkennen. Zo wordt bijvoorbeeld voor niveau 1F verwacht dat 'de leerling eenvoudige gesprekken kan voeren over vertrouwde onderwerpen in het dagelijks leven op en buiten school'. Om dit niveau te beheersen, dient een leerling een aantal taken uit te kunnen voeren (zie bijlage 7.4). Een voorbeeld van een taak die hierbij hoort is 'kan een gesprek starten en leiden in een grote groep'. Voor beheersing van niveau 2F geldt bijvoorbeeld dat verwacht wordt dat de leerling 'een reactie kan uitstellen totdat hij de bijdrage van de ander geïnterpreteerd of beoordeeld heeft'. Door leerlingen aan te laten geven in welke mate ze het eens zijn met de stellingen: 'Ik denk na over mijn mening voordat ik iets zeg' (vraag 8) of 'In een discussie kan ik snel op anderen reageren' (vraag 12) wordt zo gemeten in welke mate leerlingen van zichzelf vinden dat ze deze vaardigheid beheersen.

Ook docenten is gevraagd of leerlingen bijvoorbeeld vaker de 'ik-boodschap' gebruiken. Als leerlingen na de lessen van DKJL vaker "ik vind... omdat... bijvoorbeeld... (dus...)" zeggen, duidt dit op het gebruik van standaardzinnen om de discussie te structureren en eigen inbreng in discussies te verbeteren.

Door zowel leerlingen (kwantitatief en kwalitatief) als docenten (kwalitatief) te vragen naar hun ervaringen en mening, wordt inzichtelijk gemaakt in welke mate er door de lessen van DKJL vooruitgang is geboekt op deze taken en de referentieniveaus beter worden beheerst.

In het volgende hoofdstuk worden besproken wat de effecten zijn van de lessen van DKJL en hoe leerlingen en docenten de lessen hebben beoordeeld.

4. Effect en evaluatie van het lestraject

In paragraaf 4.1 en 4.2 zullen respectievelijk het effect en de evaluatie van de lessen van de Battle van VRIJ West worden besproken. In paragraaf 4.3 en 4.4 komen de resultaten van de Amsterdamse Debatbattle aan bod. Middels quotes van leerlingen en docenten zullen deze bevindingen in paragraaf 4.5 worden toegelicht. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van de referentieniveaus die door de masterclasses van de speciaal opgeleide DKJL masterclassdocent volgens dit onderzoek zijn verbeterd.

4.1 Battle VRIJ West: Effect op discussievaardigheden

In tabel 4.1 worden de effecten van het lestraject op de discussievaardigheden van de leerlingen in VRIJ West weergegeven. De laatste kolom laat de toename (cq. afname) zien. De asterisken geven aan of dit effect statistisch significant is, waarbij meer asterisken voor een hogere statistische zekerheid staan.

De tabel laat zien dat de discussievaardigheden in grote lijnen vooruit zijn gegaan ten opzichte van de controlegroep. Bij 28 van de 30 stellingen is er een positief effect gemeten en bij 14 van deze gevallen is het effect significant.

De meeste significante effecten worden gemeten bij de vaardigheden waar DKJL op focust. Leerlingen vinden discussiëren significant leuker door deelname aan het lesprogramma (1; 23). Er vindt een grote vooruitgang plaats in het bewustzijn van lichaamstaal (5; 30). Daarnaast is het effect op het luisteren naar, meningsvorming en inleven in anderen significant positief (4; 10; 14; 17; 26).

Bij twee stellingen is er een niet significante afname gemeten (12; 20). Opvallend is dat beide stellingen gaan over '*snel reageren*' op anderen. Dit is in overeenstemming met de bevinding dat de leerlingen significant meer nadenken voordat ze iets zeggen (13).

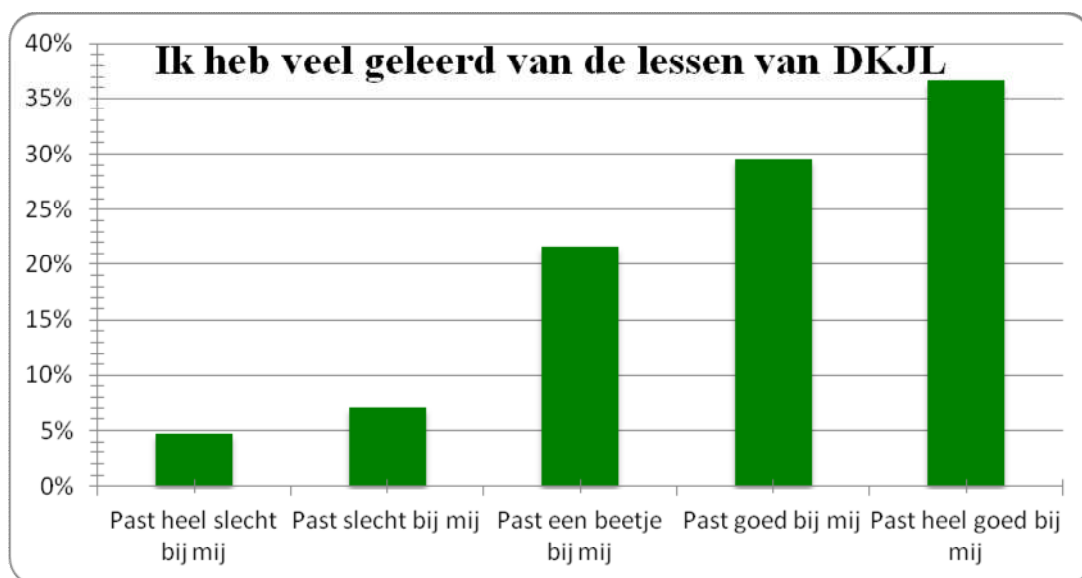
Stelling		Voormeting	Nameting	Toename
1	Ik vind het leuk om te discussiëren	3,5	3,8	0,26***
2	Ik praat over wat ik denk	3,6	3,8	0,27***
3	Ik vind mijn mening belangrijk	4,1	4,1	0,00
4	Ik hoor graag de mening van anderen	3,8	4,2	0,33*
5	In een discussie let ik op hoe ik zit of sta	2,5	3,5	0,94***
6	Ik weet goed waarom ik iets vind	3,9	4,1	0,21
7	Ik leg uit waarom ik iets vind	3,8	4,1	0,28
8	Ik zeg wat ik vind	4,0	4,1	0,12
9	Ik denk na over mijn mening voordat ik iets zeg	4,0	4,1	0,12
10	Ik luister graag naar de mening anderen	3,9	4,1	0,18***
11	Als ik mijn mening geef, geef ik voorbeelden	3,6	3,8	0,23
12	In een discussie kan ik snel op anderen reageren	3,6	3,5	-0,10
13	Ik denk na voordat ik iets zeg	3,8	4,0	0,24**
14	Ik denk na over hoe een ander zich voelt in een discussie	3,2	3,4	0,27***
15	Ik durf te zeggen wat ik vind	3,9	4,0	0,08
16	Ik geef mijn mening	4,1	4,1	0,00
17	Ik vind het leuk om te horen wat anderen vinden	3,7	4,0	0,30***
18	Ik laat andere mensen uitpraten	4,0	4,1	0,14
19	Ik gebruik argumenten om te zeggen waarom ik het wel of niet eens ben met iemand	3,6	3,8	0,15*
20	Als iemand iets zegt waar ik het niet mee eens ben, durf ik snel te reageren	3,9	3,8	-0,10
21	Ik kan meestal wel iets terugzeggen als iemand iets tegen mij zegt	4,0	4,1	0,05
22	Ik ben goed in anderen overtuigen van mijn mening, zodat zij het met me eens worden	3,4	3,5	0,01
23	Ik vind het leuk om te discussiëren	3,6	3,8	0,24***
24	Ik praat over wat ik denk	3,6	4,0	0,42**
25	Ik vind mijn mening belangrijk	4,1	4,2	0,15
26	Ik hoor graag de mening van anderen	3,8	4,0	0,18**
27	Anderen vinden mijn mening belangrijk	3,3	3,6	0,30***
28	Ook als er verschillende meningen zijn, kan ik goed kiezen waar ik voor sta	3,9	4,0	0,12
29	Als iemand iets vertelt, kan ik mijn aandacht er goed bijhouden	3,8	3,9	0,09
30	Ik denk na over mijn lichaamstaal tijdens een discussie	3,2	3,8	0,66***

- * p < 0,05 (95% betrouwbaarheidsinterval)
** p < 0,01 (99% betrouwbaarheidsinterval)
*** p < 0,001 (99,9% betrouwbaarheidsinterval)

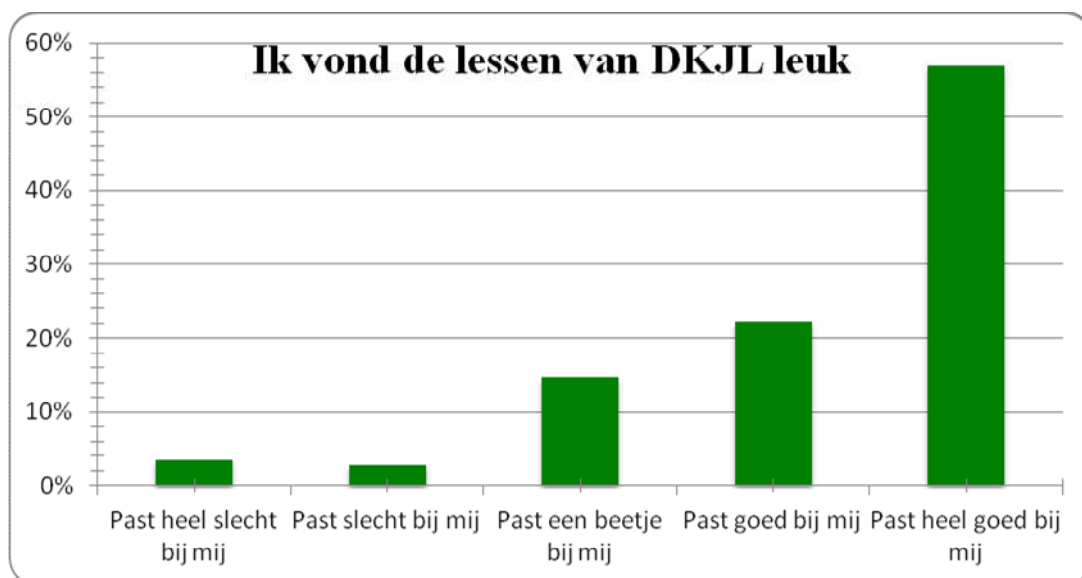
Tabel 4.1 Effect van de lessen in het kader van de Battle van VRIJ West

4.2 Battle VRIJ West: Evaluatie van het lesprogramma

Bij de nameting hebben de leerlingen vragen beantwoord ter evaluatie van het traject. In figuur 4.2 is geïllustreerd dat leerlingen (ruim twee derde) vinden dat ze veel hebben geleerd van de lessen van DKJL. Daarnaast vond 80% van de leerlingen de lessen leuk of heel leuk (figuur 4.3).

Figuur 4.2 Mate waarin leerlingen vinden dat ze veel geleerd hebben van de lessen van DKJL

Figuur 4.3 Mate waarin leerlingen de lessen van DKJL leuk vonden

4.3 Amsterdamse Debatbattle: Effect op discussievaardigheden

In tabel 4.5 worden de effecten van het lesprogramma op de discussievaardigheden van de leerlingen van het DMO-traject weergegeven. Bij 14 van de 30 stellingen is er een positief effect gemeten ten opzichte van de controlegroep en bij 5 van deze gevallen is het effect significant.

De leerlingen vinden discussiëren significant leuker na deelname aan het lesprogramma (1; 23). Ze hebben meer het gevoel dat ze hun gedachten kunnen uiten in woorden (24) en geven hierbij eerder voorbeelden (11). Bij het bewustzijn van lichaamstaal in discussie is ook een zeer significante vooruitgang gemeten (5). Ook werd een significante achteruitgang gemeten; de leerlingen hebben minder het gevoel dat ze hun mening geven (16). Deze resultaten zullen samen met de observaties van docenten worden besproken in de conclusie. In de volgende paragraaf zal eerst worden besproken hoe deelnemende leerlingen de Amsterdamse Debatbattle evalueren.

Foto. Winnaar 6^e Amsterdamse Debatbattle 2013 in actie

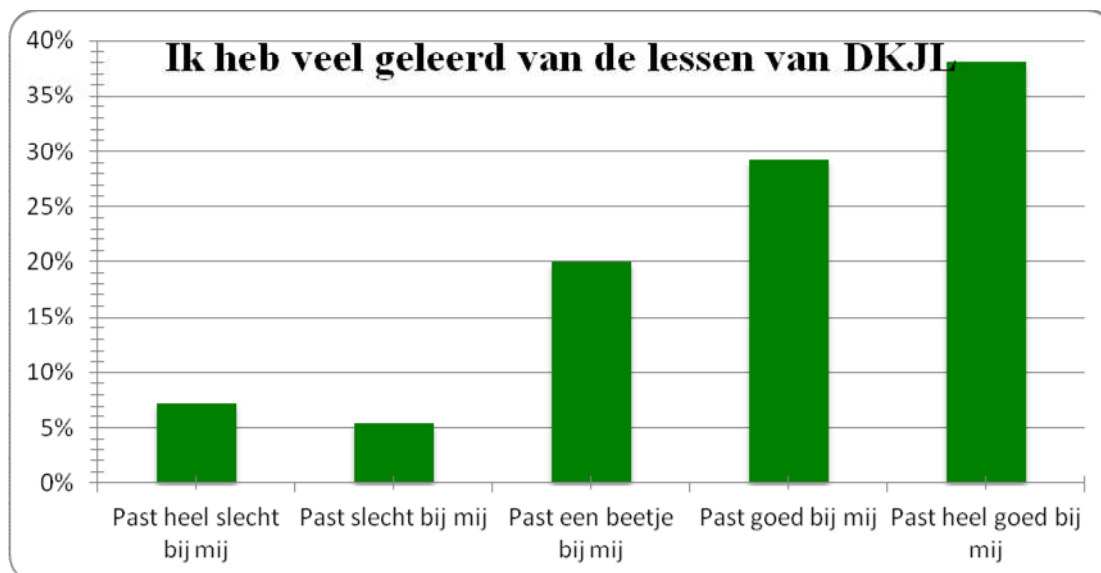
Stelling		Voormeting	Nameting	Toename
1	Ik vind het leuk om te discussiëren	3,4	3,6	0,23*
2	Ik praat over wat ik denk	3,6	3,7	0,14
3	Ik vind mijn mening belangrijk	4,2	4,1	-0,05
4	Ik hoor graag de mening van anderen	3,9	3,8	-0,16
5	In een discussie let ik op hoe ik zit of sta	2,7	3,1	0,43***
6	Ik weet goed waarom ik iets vind	3,8	3,7	-0,10
7	Ik leg uit waarom ik iets vind	3,7	3,8	0,03
8	Ik zeg wat ik vind	4,0	3,9	-0,15
9	Ik denk na over mijn mening voordat ik iets zeg	3,7	3,8	0,06
10	Ik luister graag naar de mening anderen	4,1	3,7	-0,35
11	Als ik mijn mening geef, geef ik voorbeelden	3,4	3,6	0,23*
12	In een discussie kan ik snel op anderen reageren	3,4	3,5	0,08
13	Ik denk na voordat ik iets zeg	3,7	4,1	0,38
14	Ik denk na over hoe een ander zich voelt in een discussie	3,1	3,3	0,17
15	Ik durf te zeggen wat ik vind	3,9	3,9	-0,01
16	Ik geef mijn mening	4,2	4,0	-0,24**
17	Ik vind het leuk om te horen wat anderen vinden	4,0	3,8	-0,22
18	Ik laat andere mensen uitpraten	4,0	4,0	-0,03
19	Ik gebruik argumenten om te zeggen waarom ik het wel of niet eens ben met iemand	3,5	3,6	0,09
20	Als iemand iets zegt waar ik het niet mee eens ben, durf ik snel te reageren	3,8	3,8	-0,07
21	Ik kan meestal wel iets terugzeggen als iemand iets tegen mij zegt	4,2	3,9	-0,31
22	Ik ben goed in anderen overtuigen van mijn mening, zodat zij het met me eens worden	3,4	3,4	-0,07
23	Ik vind het leuk om te discussiëren	3,5	3,7	0,24*
24	Ik praat over wat ik denk	3,5	3,8	0,27*
25	Ik vind mijn mening belangrijk	4,1	4,0	-0,05
26	Ik hoor graag de mening van anderen	3,8	3,7	-0,11
27	Anderen vinden mijn mening belangrijk	3,5	3,5	-0,03
28	Ook als er verschillende meningen zijn, kan ik goed kiezen waar ik voor sta	3,8	3,8	-0,03
29	Als iemand iets vertelt, kan ik mijn aandacht er goed bijhouden	3,9	3,7	-0,16
30	Ik denk na over mijn lichaamstaal tijdens een discussie	3,3	3,5	0,20

- * p < 0,05 (95% betrouwbaarheidsinterval)
** p < 0,01 (99% betrouwbaarheidsinterval)
*** p < 0,001 (99,9% betrouwbaarheidsinterval)

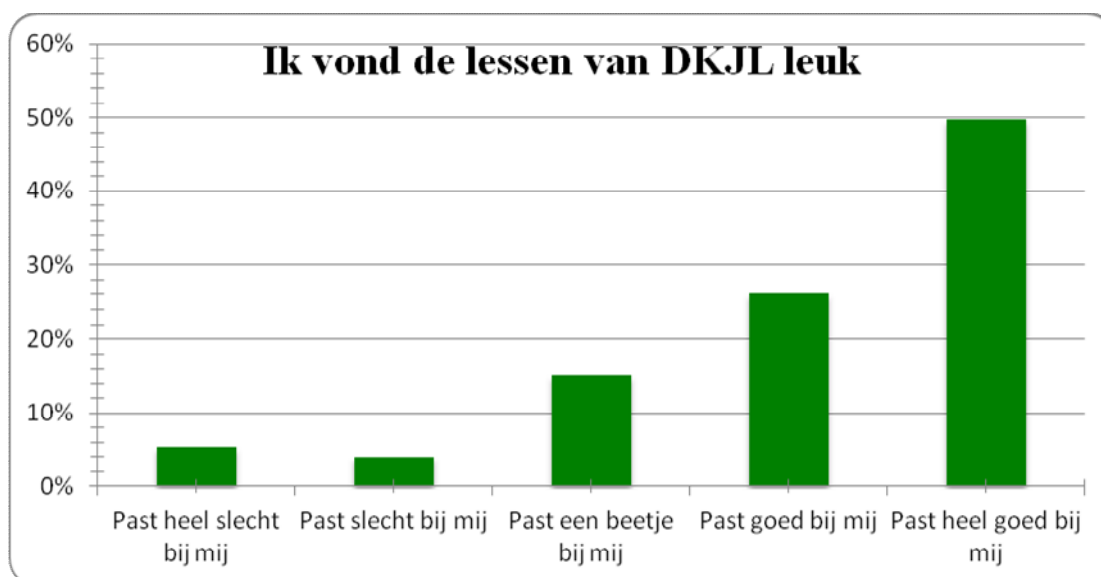
Tabel 4.5 Effect van de lessen in het kader van de Amsterdamse Debatbattle

4.4 Amsterdamse Debatbattle: Evaluatie van het lesprogramma

In figuur 4.6 is geïllustreerd dat een meerderheid van de leerlingen van DMO vindt dat ze veel hebben geleerd van de lessen van DKJL. Daarnaast vond bijna 80% van de leerlingen de lessen leuk of heel leuk (figuur 4.7).

Figuur 4.4 Mate waarin leerlingen vinden dat ze veel geleerd hebben van de lessen van DKJL

Tabel 4.5 Mate waarin leerlingen de lessen van DKJL leuk vonden

4.5 Effect op discussievaardigheden volgens leerlingen en docenten

Hier worden de bevindingen toegelicht aan de hand van quotes van leerlingen en docenten. De bevindingen illustreren de significant gemeten effecten.

Leerlingen

“In mijn klas discussiëren we nu over alles, het is een leuke manier om te horen wat anderen vinden en je kunt er veel van leren.” (Charlotte (12), Wereldwijs)

“Ik vind het leuk als je mag zeggen wat je denkt en er andere kinderen naar je luisteren.” (Gijsje, (10), Witte Olifant)

“Door het gebruik van het ABC-formulier leer je in welke volgorde je een argument, een voorbeeld en je conclusie kunt geven, dit is erg handig want zo kun je precies zeggen hoe je ergens over denkt en beter overtuigen”. (Charlotte (11), Wereldwijs)

“Ik weet nu dat niet alleen wat je zegt maar ook de manier waarop belangrijk is om te overtuigen.” (Quilla, (10), Dr. Rijk Kramer)

“We hebben geleerd dat er een verschil is tussen een feit en een mening en dat anderen een andere mening kunnen hebben. Door te discussiëren kun je dan beter begrijpen waarom iemand een andere mening heeft.” (James, (11), Merkelbach)

“Doordat we voorbeelden moesten geven tijdens de discussie leer je veel over elkaar en begrijp je dat andere kinderen ergens anders over nadenken.” (Nando (12), Visser ‘t Hooft)

Docenten

“Ik merk dat mijn klas de werkvormen van DKJL erg leuk vindt. Zo discussiëren we ook tijdens andere lessen over bepaalde onderwerpen en worden tijdens rekenen zelfs de verhaaltjessommen in groepen en middels discussie opgelost.” (Ellen (42), Mgr. Bekkersschool)

“Leerlingen gaan meer en vaker het gesprek aan. Ook de manier waarop ze dit doen is anders. Ik zie duidelijk dat ze de vaardigheden van DKJL toepassen, ook buiten de lessen. Mijn leerlingen geven sinds de lessen van DKJL aan dat ze het leuk vinden te discussiëren en hun mening te geven.” (Nieke (30), Elout)

“Leerlingen gaan meer praten door de lessen van DKJL. Sommige leerlingen praten thuis erg weinig en zijn niet gewend zich te uiten. Je ziet dat ze door de lessen van DKJL dit makkelijker gaan doen en discussies soms zelfs tot op het schoolplein voortzetten.” (Annemijn (28), Visser ‘t Hooft)

“Kinderen in mijn klas zijn zich bewuster van hun mening en dat vinden ze leuk. Er heerst nu een cultuur die meer open is en dat komt de sfeer ten goede. Er is sinds de lessen van DKJL niet meer gevochten.” (Nienke (30), Elout)

“Leerlingen vinden het duidelijk fijn om er achter te komen dat ze een eigen mening kunnen en mogen hebben. Ik zie hierbij een duidelijke transfer naar andere lessen en daarbuiten. Zo geven ze bij conflicten vaker hun mening, soms ook aan de hand van de spelregels. Ik merk dat ze mondiger zijn, een grotere woordenschat hebben en beter formuleren. Ook valt het me op dat er steeds meer leerlingen gingen opstaan tijdens de discussies en deelname actiever werd.” (Ellen, (42), Mgr. Bekkersschool)

“In mijn klas wordt meer gediscussieerd, ik moet ze dan soms wel aan de DKJL-regels herinneren maar ik merk dat ze hun mening meer gestructureerd kunnen formuleren.” (Sanne, (36), de Bron)

“Het is mooi om te zien dat leerlingen naast het luisteren naar elkaar en het gebruik van de ik-boodschap ook werken aan hun lichaamstaal. Dit zijn dingen die ik erg belangrijk vind in de ontwikkeling van deze kinderen en ik zie dit duidelijk verbeteren door de lessen van DKJL.” (Annemijn, (28), Visser 't Hooft)

“Ik merk dat leerlingen meer zelfvertrouwen hebben gekregen en die eigenwaarde stralen ze uit, zowel verbaal als non-verbaal.” (Ellen, (42), Mgr. Bekkersschool)

“Deze lessen dragen echt bij aan de ontwikkeling van kinderen. Ze leren dat andere mensen er een andere mening op na kunnen houden en leren deze ook accepteren.” (Evelien, (42), Wereldwijs)

“Tijdens de lessen van DKJL kwam het onderwerp pesten veelvuldig aan bod. Kinderen vertelden dat ze wel eens andere kinderen hadden gepest of zelf waren gepest. Hierdoor ontstond een mooie discussie waarin ze elkaar probeerden te begrijpen en er meer begrip ontstond.” (Nienke (30), Elout)

“Leerlingen begrijpen elkaar beter en doen daar ook meer moeite voor. Wij doen aan de ‘Vreedzame School’ maar ik merk dat DKJL meer bijdraagt aan de sfeer in de klas.” (Ellen (42), Mgr. Bekkersschool)

“We hebben veel problemen met pesten gehad in onze klas en ik merk dat onderwerpen en met name elkaars mening veel beter bij leerlingen binnenkomen als ze erover discussiëren. Ook na de lessen van DKJL merkte ik dat leerlingen door de discussies elkaar beter probeerden te begrijpen.” (Sanne (36), de Bron)

“Ik zie dat leerlingen zich niet alleen beter kunnen uiten door voorbeelden te geven uit hun eigen leven, het valt me ook op dat andere leerlingen meer interesse tonen doordat ze persoonlijke dingen horen van elkaar. Dit draagt bij aan meer wederzijds begrip en dat komt de sfeer in de klas ten goede.” (Evelien (42), Wereldwijs)

4.6 Bijdrage aan verbetering van de referentieniveaus

In bijlage 7.4 wordt een overzicht gegeven van referentieniveaus die DKJL nastreeft tijdens de lessen. Hieronder volgt een overzicht van de bevindingen van zowel docenten als leerlingen ten aanzien van verbetering van deze referentieniveaus.

Domein gesprekken voeren

Zowel docenten als leerlingen geven aan dat er meer wordt gediscussieerd in de klas. Dit gebeurt spontaan over voorvallen op het schoolplein of in klas. Daarnaast wordt ook tijdens de lessen gediscussieerd over uiteenlopende onderwerpen die aan bod komen tijdens vakken als geschiedenis of rekenen. Leerlingen zijn beter in staat hun mening te verwoorden en doen dit ook vaker. Deze bevindingen tonen aan dat het referentieniveau 2F (gesprekken voeren) beter wordt beheerst. Leerlingen zijn beter in staat gesprekken over alledaagse onderwerpen te voeren. Hierbij geven ze vaker hun mening, verwoorden deze mening beter en begrijpen het doel van een discussie of verhaal van een ander.

Domein luisteren

Leerlingen zijn beter in staat naar elkaar te luisteren en tonen meer interesse in elkaars mening. Dit blijkt niet alleen uit het consequent toepassen van de DKJL regels ‘laat elkaar uitpraten’ en ‘luister naar elkaar’, maar ook uit reacties van docenten en leerlingen. Leerlingen geven aan elkaar beter te (willen) begrijpen en hier moeite voor te doen. Door te discussiëren krijgen ze meer interesse in de belevingswereld van de ander en begrijpen ze deze ook beter. Docenten geven daarnaast aan dat leerlingen elkaar ook bewust beter proberen te begrijpen en dat ze elkaar hierdoor meer accepteren. Deze bevindingen tonen aan dat het referentieniveau 2F (luisteren) beter wordt beheerst. Leerlingen kunnen beter luisteren naar informatie over alledaagse onderwerpen, begrijpen de hoofdpunten hiervan en kunnen de mening van een ander beter interpreteren.

Domein spreken

Leerlingen spreken meer openlijk over onderwerpen die tijdens de les behandeld worden en vertellen over hun eigen gevoelens en problemen (spelregel: ‘geef voorbeelden’). Pesten is een belangrijk onderwerp van gesprek geweest. Leerlingen presenteerden tijdens speeches binnen het debat wat hun kennis en ervaring was met betrekking tot het onderwerp. Leerlingen deelden de informatie die zij kenden over pesten, hoffelijkheid en of veiligheid. Het discussiëren draagt volgens leerlingen en docenten niet alleen bij aan de taalvaardigheid

maar vooral ook aan de sfeer in de klas. Deze bevindingen tonen aan dat referentieniveau 2F beter wordt beheerst. Leerlingen zijn in staat op vloeiende en heldere wijze ervaringen, gebeurtenissen, meningen en gevoelens onder woorden te brengen.

Foto: Kinderen vinden discussiëren leuk en letten op hun lichaamstaal.

5. Conclusie

Uit de resultatensectie is naar voren gekomen dat de lessen van DKJL bijdragen aan het verbeteren van de discussievaardigheden van leerlingen. Daardoor worden de drie domeinen (gesprekken voeren, luisteren en spreken) van referentieniveaus 1F en 2F beter beheerst. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten van het onderzoek besproken. Dit wordt gedaan door de bevindingen uit het kwantitatieve onderzoek naast die van het kwalitatieve onderzoek te leggen. In paragraaf 5.1 worden de belangrijkste bevindingen genoemd. In paragraaf 5.2 worden een aantal discussiepunten genoemd ten aanzien van het onderzoek en de gevonden resultaten.

5.1 Belangrijkste bevindingen

Bij kwantitatieve meting onder leerlingen is een significant effect gevonden op (Battle van VRIJ West):

- Ik vind het leuk om te discussiëren.
- Als ik mijn mening geef, geef ik voorbeelden.
- Ik praat over wat ik denk.
- Ik hoor graag de mening van anderen.
- Ik denk na voordat ik iets zeg.
- Ik denk na over hoe een ander zich voelt in een discussie.
- Ik gebruik argumenten om te zeggen waarom ik het wel of niet eens ben met iemand.
- Ik vind mijn mening belangrijk.
- Anderen vinden mijn mening belangrijk.
- Ik denk na over mijn lichaamstaal tijdens een discussie.

Bij kwantitatieve meting onder leerlingen is een significant effect gevonden op: (de 6^e Amsterdamse Debatbattle):

- Ik vind het leuk om te discussiëren.
- In een discussie let ik op hoe ik zit of sta.
- Als ik mijn mening geef, geef ik voorbeelden.
- Ik praat over wat ik denk.

Een opvallende negatief significant effect onder leerlingen die deelnamen aan de Amsterdamse Debatbattle is gevonden op: 'ik geef mijn mening'. Hiervoor zijn twee verklaringen; leerlingen scoorden zichzelf zeer hoog op de voormeting (4,2) waardoor de gemiddelde score op de nameting (4,0) wat lager uitpakte maar nog steeds hoog was. Hoewel de leerlingen dus nog steeds aangaven in grote mate hun mening te geven zijn ze door de lessen van DKJL er achter gekomen dat ze dit tijdens een discussie iets minder vaak doen. Een andere verklaring is dat leerlingen beter luisteren naar andere leerlingen en

daardoor minder snel en vaak hun mening direct verkondigen. De spreekbeurten en spreektijd in een debat worden in het verloop van de lessenreeks steeds meer evenredig verdeeld. Dit effect sluit aan bij één van de spelregels die DKJL centraal stelt: 'Laat elkaar uitpraten'.

Wanneer de kwantitatieve resultaten worden vergeleken met de kwalitatieve resultaten kan het volgende worden geconcludeerd:

1. *Door de lessen van DKJL vinden leerlingen het leuker om te discussiëren.*

Zowel leerlingen als docenten geven aan dat er met meer plezier en bevoegenheid wordt gediscussieerd. Hiermee wordt beantwoord aan de missie van DKJL: kinderen meer en beter te laten discussiëren. Doordat leerlingen plezier beleven aan discussiëren associëren zij discussie met een positieve emotie. Discussie wordt niet langer gezien als 'hetzelfde als ruzie'. Als kinderen discussiëren leuk vinden zullen zij het vaker doen. Dit kan positief bijdragen aan de ontwikkeling van de mondelinge taal. Tevens kunnen ruzies sneller worden bijgelegd en of conflicten worden voorkomen.

2. *Door de lessen van DKJL praten leerlingen meer over wat ze denken.*

Doordat kinderen leren zich op gestructureerde wijze te uiten en hiermee oefenen, gaan ze meer en vaker openlijk praten over wat ze denken en voelen. Zo ontstaat een veilige sfeer en een goed pedagogisch klimaat in de klas. Als kinderen praten over wat ze denken krijgen zij meer kennis van de wereld en van elkaars emoties. Zo ontstaat mogelijk meer begrip en acceptatie voor elkaar en voor elkaars verschillen.

3. *Door de lessen van DKJL zijn leerlingen zich meer bewust van hun lichaamstaal.*

Door te oefenen met staan en spreken voor de klas leren kinderen dat ze door een zelfverzekerde open houding aan te nemen overtuigender kunnen zijn. Ze zijn hierdoor beter in staat zich te uiten en duidelijk over te komen op hun klasgenoten. Bij de juiste lichaamstaal van de spreker zullen dominante leerlingen de soms kwetsbare leerlingen minder snel (verbaal) aanvallen en vindt op een gelijkwaardig niveau de dialoog plaats.

4. *Door de lessen van DKJL denken leerlingen meer na over hoe een ander zich voelt in een discussie.*

Een belangrijk doel van DKJL is het stimuleren van het empathisch vermogen om begrip te creëren voor verschillen en de sociale groepscohesie te bevorderen. Doordat kinderen zich beter kunnen inleven in de ander, beseffen ze wat de kracht van woorden kan zijn. Ze leren dat effectief mondeling taalgebruik een positieve invloed kan hebben. Als je verbaal sterk bent kun je mensen overtuigen. Leerlingen houden er rekening mee dat woorden hard kunnen aankomen. Leerlingen weten dat je met een 'ik-boodschap' verder komt en dat het

belangrijk is om in een discussie bij de feiten te blijven. Ook weten ze dat het helpt om voorbeelden uit hun belevingswereld aan te dragen (zie punt 5).

5. *Door de lessen van DKJL geven leerlingen meer voorbeelden als ze discussiëren.*

Tijdens de lessen van DKJL worden leerlingen gestimuleerd voorbeelden uit hun eigen leven te geven. Door dit te doen worden ze niet alleen toegankelijker en overtuigender voor anderen, maar krijgen ze ook de gelegenheid zaken uit hun ervaringen uit de eigen belevings- en gevoelswereld te delen. Leerlingen geven aan het leuk te vinden als anderen hiernaar luisteren. Ze houden ervan om te horen wat andere kinderen hebben meegemaakt.

6. *Door de lessen van DKJL hebben de leerlingen meer interesse in de mening van de ander en hechten ze daarnaast meer belang aan hun eigen mening.* Docenten geven aan dat leerlingen meer vragen stellen aan elkaar, beter luisteren naar elkaar en vaker op een gelijkwaardige manier reageren op elkaar. Leerlingen geven zelf ook aan dat ze het leuk vinden andere kinderen te leren kennen door het discussiëren. Vanaf les één van DKJL leren dat ze elkaar moeten laten uitpraten en dat ze goed moet luisteren wat een ander te zeggen heeft. DKJL spelregels die hierop aansluiten zijn: 'Luister naar elkaar', 'Laat elkaar uitpraten' en 'Probeer ieders mening te begrijpen'. DKJL zet in op meningsvorming: "Wat vind jij?" en op het vergroten van kennis van de wereld: "Wist je al dat..." Leerlingen horen niet alleen beter wat de ander zegt maar kunnen ze daar ook beter, weloverwogen en kritisch op reageren.

5.2 Discussiepunten

- Op het moment van afname van het onderzoek waren geen handzame middelen beschikbaar om de kwantitatieve vooruitgang in de mondelinge taalvaardigheid van leerlingen te toetsen. Om hier toch uitspraak over te kunnen doen hebben wij er in dit onderzoek voor gekozen om verschillende gegevens te bundelen. In de eerste plaats zijn de leerlingen in een nul- en nameting gevraagd om zelf hun mondelinge taalvaardigheid te beoordelen. Deze gegevens zijn vervolgens vergeleken met de kwalitatieve bevindingen van leerkrachten oftewel de observaties tijdens de masterclasses. In eventueel vervolgonderzoek zou gebruik gemaakt kunnen worden van gerichte observaties en observatieschema's zoals in bijlage 7.3. Hierbij moet worden opgemerkt dat dit een langdurig en subjectieve aanpak is. In de toekomst kan mogelijk gebruik gemaakt worden van een evidence based toets (zoals nu ontwikkeld wordt door CITO) om nauwkeurig de mondelinge taalvaardigheidsgroei te meten.
- In dit onderzoek is geen gevalideerde vragenlijst gebruikt. Voor vervolgonderzoek kan mogelijk gebruik gemaakt worden van lijsten die momenteel gevalideerd worden door diverse onderzoeksgroepen. Deze lijsten zullen als aanvulling op de CITO-toets specifiek de mondelinge taalvaardigheid meten.

- Wat opviel was dat de deelnemers aan de Battle van VRIJ West op meer punten een significante vooruitgang lieten zien dan de deelnemers van de Amsterdamse Debatbattle. Mogelijk komt dit doordat deelnemers aan de Battle van VRIJ West iets ouder waren en vaker in groep acht (59%) zaten dan in groep 7 (30.3%) of groep 6 (10.7%). Deelnemers aan de Amsterdamse Debatbattle zaten het meest in groep 7 (63.5%) en minder in groep 8 (18.6%) en groep 6 (17.9%). Een alternatieve verklaring is dat door de periode waarin de lessen werden gehouden en het thema van de lessen van elkaar verschilden. De lessen in het kader van de Battle van VRIJ West werden direct na de kerstvakantie aan het begin van het jaar georganiseerd. De lessen in het kader van de Amsterdamse Debatbattle vond voornamelijk plaats in de laatste maand van het schooljaar (juni). Veel leerlingen waren bezig met het afronden van het schooljaar. Zaken als het afscheid nemen van de basisschool en het voorbereiden van de musical nam veel tijd en energie in beslag. Hierdoor was de betrokkenheid in de lessen soms zichtbaar lager. Mogelijk kan het verschil in betrokkenheid er ook mee te maken hebben dat het thema van de Battle van VRIJ West: pesten, de leerlingen meer aansprak dan dat van de Debatbattle: hoffelijkheid. Een laatste aandachtspunt is dat de 6e Amsterdamse Debatbattle werd georganiseerd voor voornamelijk scholen waarin veel kinderen zitten met een taalachterstand. Een verklaring zou kunnen zijn, dan er hierdoor minder snel zichtbare groei heeft plaatsgevonden en of dat deze leerlingen nog meer (of andere) discussielessen nodig hebben om het gewenste effect te bereiken.
- In dit onderzoek is 45% van de leerlingen onderzocht. Van de Battle van VRIJ West is 54% van de deelnemers onderzocht, en van de Amsterdamse Debatbattle is 34% van de deelnemers onderzocht. Dit verschil tussen de groepen heeft te maken met het uitsluiten van deelnemers van de Amsterdamse Debatbattle aan het onderzoek. In meer klassen van de 6e Amsterdamse Debatbattle waren leerlingen al regelmatig in aanraking gekomen met lessen DKJL (in sommige gevallen werd zelfs structureel met DKJL gewerkt). Hierdoor kon geen onafhankelijk voormeting meer worden afgenomen. Door in vervolgonderzoek een groter percentage van de populatie te onderzoeken worden de subgroepen groter, en wordt het mogelijk op betrouwbare wijze ook verschillen tussen klassen, scholen en leeftijden te onderzoeken. Elektronische afname in de klas zou daarbij uitkomst bieden. Op deze wijze kunnen er geen namen meer ontbreken op voor- of nametingen en kunnen leerlingen niet per ongeluk vragen overslaan.
- In dit onderzoek was de controlegroep relatief klein. De populatie van de St. Lukasschool is niet representatief voor de samenstelling van de leerlingpopulatie uit de experimentele groep. In een vervolgonderzoek dient hiermee meer rekening te worden gehouden.

6. Aanbevelingen

Op basis van de gevonden resultaten kunnen een aantal aanbevelingen worden gedaan ten aanzien van toekomstige lessen en activiteiten van DKJL.

- Transfer van de lessen van DKJL kan beter plaatsvinden als docenten, van de klas waar masterclassdocenten van DKJL les komen geven, meer betrokken worden bij de les. Docenten zouden daartoe zelf een training bij DKJL kunnen volgen of een vaste taak kunnen krijgen tijdens de les zodat ze al doende bekend raken met de methode en deze zelf ook in andere lessen kunnen toepassen. DKJL masterclassdocenten zouden daartoe gericht geïnstrueerd kunnen worden zodat duidelijk wordt welke rol van docenten verwacht wordt en hoe de docent hierbij betrokken kan worden.

“Als leerkracht moet je zelf een grote rol spelen om de opgedane vaardigheden te faciliteren, als je het als docent niet stimuleert gebeurt het niet vanzelf.” (Nienke (30), Elout)

“Ik merk dat ik nog niet zomaar een discussie kan starten als daar aanleiding toe is. Ik heb het een paar keer geprobeerd, maar het is moeilijk altijd het fijne van een onderwerp te weten en de discussie en aanloop daar naartoe in te delen zoals DKJL dat doet.” (Sanne (36), de Bron)

- Lessen DKJL zouden met een frequentere regelmaat gegeven kunnen worden. Zo kan structureel aan de hogere referentieniveaus gewerkt worden en zal het effect op ‘gesprekken voeren’ meer blijvend zijn. Terugval kan worden voorkomen als docenten minder afhankelijk worden van de DKJL masterclassdocent. DMO bood een Professionaliseringstraject waarbij docenten werden opgeleid om zelf DKJL lessen te verzorgen (NB: de leerlingen uit deze klassen zijn buiten de onderzoeksgroep gehouden). In deze groepen werden meer lessen gegeven en werd volgens de docent een hoger leerrendement behaald. Toch geven ook deze docenten aan niet altijd over genoeg kennis en ervaring te beschikken om de DKJL lessen te verzorgen op het niveau van de DKJL masterclassdocent.

“Ik zou willen dat het lerarengedrag wordt en de kwaliteit hoog blijft, als masterclassdocenten van DKJL vaker les komen geven, is dat goed voor de klas en werkt het ook als stok achter de deur voor mij en mijn collega's.” (Ellen (42), Mgr. Bekkersschool)

“Onze leerlingen hebben meer lessen gehad omdat DKJL vaker langs is gekomen en we zelf meer lessen hebben gegeven, je ziet dat leerlingen dan gestructureerd te werk gaan bij hun argumentatie en de opbrengst van de lessen hoger is.” (Nienke (30), Elout)

- Masterclassdocenten kunnen bewuster aansturen op het verbeteren van de referentieniveaus. Een methode om dit te doen is door per les niet alleen de referentieniveaus te benadrukken en de spelregels van DKJL die centraal staan, maar ook de kenmerken van de taakuitvoering per lesfase te beschrijven. Zodoende weten masterclassdocenten van DKJL (en de vaste docenten van de klas) wat het doelgedrag is dat leerlingen moeten vertonen bij het gewenste resultaat van de interventie en kan hier gericht op gestuurd worden.

7 Bijlagen

7.1 Vragenlijst voormeting

Voormeting DKJL

Naam school:..... Groep:... Leeftijd:... Naam:....., Jongen / meisje?

We willen heel graag weten wat jij van discussiëren vindt.

Wil je hier jouw mening invullen?

Denk goed na. Niks is fout.

Als je een vraag hebt, mag je die altijd stellen. Neem de tijd. En heel veel dank alvast.

Wat vind jij?	Past heel slecht bij mij	Past slecht bij mij	Past een beetje bij mij	Past goed bij mij	Past heel goed bij mij
1. Ik vind het leuk om te discussiëren					
2. Ik praat over wat ik denk					
3. Ik vind mijn mening belangrijk					
4. Ik hoor graag de mening van anderen					
5. In een discussie let ik op hoe ik zit of sta					
6. Ik weet goed waarom ik iets vind					
7. Ik leg uit waarom ik iets vind					
8. Ik zeg wat ik vind					
9. Ik denk na over mijn mening voordat ik iets zeg					
10. Ik luister graag naar de mening anderen					
11. Als ik mijn mening geef, geef ik voorbeelden					
12. In een discussie kan ik snel op anderen reageren					
13. Ik denk na voordat ik iets zeg					
14. Ik denk na over hoe een ander zich voelt in een discussie					
15. Ik durf te zeggen wat ik vind					
16. Ik geef mijn mening					
17. Ik vind het leuk om te horen wat anderen vinden					
18. Ik laat andere mensen uitpraten					
19. Ik gebruik argumenten om te zeggen waarom ik het wel of niet eens ben met iemand					
20. Als iemand iets zegt waar ik het niet mee eens ben, durf ik snel te reageren					
21. Ik kan meestal wel iets terugzeggen als iemand iets tegen mij zegt					
22. Ik ben goed in anderen overtuigen van mijn mening, zodat zij het met mee eens worden					
23. Ik vind het leuk om te discussiëren					
24. Ik praat over wat ik denk					
25. Ik vind mijn mening belangrijk					
26. Ik hoor graag de mening van anderen					
27. Anderen vinden mijn mening belangrijk					
28. Ook als er verschillende meningen zijn, kan ik goed kiezen waar ik voor sta					
29. Als iemand iets vertelt, kan ik mijn aandacht er goed bijhouden					

Ik heb de lijst serieus ingevuld en ik snapte de vragen: 😊 😐 😞 (kleur de smiley eerlijk in).

7.2 Vragenlijst nameting

Nameting DKJL

Naam school:..... Groep:... Leeftijd:... Naam:..... Jongen / meisje?

De vijf lessen zitten erop! We willen heel graag weten wat jij nu van discussiëren vindt en wat je hebt geleerd. Wil je hier jouw mening invullen? Denk goed na. Niks is fout.

Als je een vraag hebt, mag je die altijd stellen. Neem de tijd. En heel veel dank alvast.

Wat vind jij?	Past heel slecht bij mij	Past slecht bij mij	Past een beetje bij mij	Past goed bij mij	Past heel goed bij mij
1. Ik vind het leuk om te discussiëren					
2. Ik praat over wat ik denk					
3. Ik vind mijn mening belangrijk					
4. Ik hoor graag de mening van anderen					
5. In een discussie let ik op hoe ik zit of sta					
6. Ik weet goed waarom ik iets vind					
7. Ik leg uit waarom ik iets vind					
8. Ik zeg wat ik vind					
9. Ik denk na over mijn mening voordat ik iets zeg					
10. Ik luister graag naar de mening anderen					
11. Als ik mijn mening geef, geef ik voorbeelden					
12. In een discussie kan ik snel op anderen reageren					
13. Ik denk na voordat ik iets zeg					
14. Ik denk na over hoe een ander zich voelt in een discussie					
15. Ik durf te zeggen wat ik vind					
16. Ik geef mijn mening					
17. Ik vind het leuk om te horen wat anderen vinden					
18. Ik laat andere mensen uitpraten					
19. Ik gebruik argumenten om te zeggen waarom ik het wel of niet eens ben met iemand					
20. Als iemand iets zegt waar ik het niet mee eens ben, durf ik snel te reageren					
21. Ik kan meestal wel iets terugzeggen als iemand iets tegen mij zegt					
22. Ik ben goed in anderen overtuigen van mijn mening, zodat zij het met me eens worden					
23. Ik vind het leuk om te discussiëren					
24. Ik praat over wat ik denk					
25. Ik vind mijn mening belangrijk					
26. Ik hoor graag de mening van anderen					
27. Anderen vinden mijn mening belangrijk					
28. Ook als er verschillende meningen zijn, kan ik goed kiezen waar ik voor sta					
29. Als iemand iets vertelt, kan ik mijn aandacht er goed bijhouden					
30. Ik denk na over mijn lichaamstaal tijdens een discussie					
31. In mijn klas wordt door de lessen van DKJL minder gepest					
32. Ik begrijp mijn klasgenoten beter door de lessen van DKJL					
33. Ik discussieer meer door de lessen van DKJL					
34. Ik vond de lessen van DKJL te moeilijk					
35. Ik heb veel geleerd van de lessen van DKJL					
36. Ik vond de lessen van DKJL leuk					

**Op de achterkant staan nog een paar vragen, kun je die kort beantwoorden?
Dat zou fantastisch zijn!**

Ik heb de lijst serieus ingevuld en ik snapte de vragen: 😊 😐 😞 (kleur de smiley eerlijk in).

Nameting DKJL

Naam school:..... Groep:... Leeftijd:... Naam:..... Jongen / meisje?

Open vragen:

1. Wat ik leuk vond aan de lessen van DKJL:

2. Wat ik minder leuk vond aan de lessen DKJL:

3. Wat ik een leuk onderwerp vind voor de lessen van DKJL:

4. Het belangrijkste wat ik heb geleerd tijdens de lessen van DKJL is:

5. Wat ik nu beter kan, dankzij de lessen van DKJL:

Heel erg bedankt voor het invullen. We hopen dat je de lessen net zo leuk vond als wij! Graag tot ziens? En misschien tot op de Amsterdamse Debatbattle?!

**Groetjes,
DKJL**

Ik heb de lijst serieus ingevuld en ik snapte de vragen: 😊 😐 😞 (kleur de smiley eerlijk in).

7.3 Kijkwijzer leerlingvaardigheden

KIJKWIJZER BOVENBOUW

NAAM LEERLING:

DATUM:

LES:

MONDELINGE TAALVAARDIGHEID

Subdomein: Gesprekken voeren

- Kan op effectieve wijze deelnemen aan de discussie.
- Kan de hoofdpunten van de discussie volgen.
- Kan de eigen mening verwoorden.
- Kan de eigen mening onderbouwen met argumenten.
- Gebruikt concrete voorbeelden.
- Kan informatie uitwisselen en gevoelens onder woorden brengen.
- Kan het eigen gespreksdoel tot uitdrukking brengen.
- Kan doelgericht doorvragen om de gewenste informatie te verwerven.
- Vertelt samenhangend.
- Kan hoofd- en bijzaken in de discussie scheiden.
- Kan redeneren vanuit een ander perspectief (projecteren).
- Kan nuances maken.
- Kan conclusies trekken.
- Kan een besluit nemen.

- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms

Subdomein: Luisteren

- Stemt zijn luisterhouding af op het doel.
- Kan kritisch luisteren naar meningen en opvattingen.
- Kan de gesprekspartner(s) volgen.
- Kan direct een gepaste reactie geven op de inbreng van anderen.
- Kan informatie en meningen interpreteren.
- Kan selectief luisteren en is staat om de hoofdgedachte te achterhalen
- Kan woorden ondersteunen met non-verbaal gedrag.
- Kan relaties leggen tussen informatie en eigen kennis en ervaringen.

- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms

SOCIAAL-EMOTIONELE VAARDIGHEDEN

- Kan en durft zelfstandig iets te presenteren aan de klas.
- Toont inlevingsvermogen.
- Neemt weloverwogen een standpunt in.
- Toont zelfvertrouwen en een gevoel voor eigenwaarde.
- Heeft een open houding.
- Geeft gepaste feedback d.m.v. tips en tops.
- Kan positieve en negatieve feedback ontvangen zonder boos te worden.
- Kan anderen overtuigen van zijn mening.

- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms

BURGERSCHAPSVAARDIGHEDEN

- Heeft een eigen mening en kan perspectief nemen (eens of oneens).
- Kent het verschil tussen mening en feit.
- Is ongevoelig voor vriendjespolitiek.
- Is kritisch naar de inbreng van zichzelf en anderen toe.
- Durft zijn eigen mening te uiten ook als deze afwijkend is.
- Weet dat iedereen een eigen mening mag hebben.
- Vindt de mening van de ander even belangrijk als de eigen mening.
- Toont betrokkenheid bij de discussie.

- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms
- ja nee soms

7.4 SLO-referentieniveaus mondelinge taalvaardigheid, gekoppeld aan de leerlijn DKJL

SLO-REFERENTIENIVEAUS MONDELINGE TAALVAARDIGHEID - GEKOPPELD AAN DE LEERLIJN DKJL

1. SUBDOEIN GESPREKKEN VOEREN

	groep 3	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8 (=1F)	2F
						De leerling kan eenvoudige gesprekken voeren over vertrouwde onderwerpen in het dagelijks leven op en buiten school.	De leerling kan in gesprekken over alledaagse en niet-alledaagse onderwerpen uit zijn leefwereld en (beroeps)opleiding uiting geven aan persoonlijkheid, kan informatie uitswisselen en gevoelens onder woorden brengen.
Deelnemen aan discussie en overleg	<ul style="list-style-type: none"> kan zijn mening verwoorden, ook door gebruik van 'ik vind-zinnen'. kan het initiatief nemen om gesprekken aan te gaan in kleine groepen. kan zijn gevoelens verwoorden, zijn mening geven en luisteren naar de mening van andere kinderen. 		<ul style="list-style-type: none"> kan initiatief nemen om gesprekken aan te gaan in kleine en grote groepen. kan zijn gevoelens verwoorden, zijn eigen mening geven en luisteren naar de mening van andere kinderen en hierop reageren. kan een gesprek starten en leiden in een kleine groep. kan de hoofdpunten volgen en kan de eigen mening verwoorden in een kleine groep. kan kritisch luisteren naar meningen en opvattingen van anderen in een kleine groep in de school. 		<ul style="list-style-type: none"> kan een gesprek starten en leiden in een grotere groep. kan de hoofdpunten volgen en kan de eigen mening verwoorden en onderbouwen met argumenten in een grotere groep. kan kritisch luisteren naar meningen en opvattingen van een reactie geven in een grotere groep. Kan dit zowel in het dagelijks leven binnen als buiten de school. kan de hoofdpunten volgen en kan de eigen mening verwoorden en onderbouwen met argumenten. kan kritisch luisteren naar meningen en opvattingen en een reactie geven. 		<ul style="list-style-type: none"> kan tijdens een discussie of overleg een probleem verhelderen, een overtuiging of mening instemmen of afkeuring uitdrukken en commentaar geven op de visie van anderen.
Informatie uitswisselen	<ul style="list-style-type: none"> is in staat over bekende onderwerpen dicht bij zijn leef- en belevingswereld in kleine groep informatie te geven en te vragen. kan een reactie geven op bekende informatie. 		<ul style="list-style-type: none"> is in staat over bekende onderwerpen iets verder van zijn directe leef- en belevingswereld af in grotere groep in de eigen klas informatie te geven en naar onbekende informatie te vragen. kan reactie geven op bekende en onbekende informatie. 		<ul style="list-style-type: none"> kan in gesprekken binnen en buiten school informatie geven en vragen en kan kritisch luisteren naar deze informatie. kan informatie beoordelen en een reactie geven. 		kan informatie geven aan instanties buiten school.
Beurten nemen en bijdragen aan samenhang	<ul style="list-style-type: none"> kent en handelt naar de gespreksregels. kan in een tweetal een kort gesprek dicht bij de eigen leef- en belevingswereld beginnen en gaande houden. 		kan in een kleine groep een kort gesprek beginnen, gaande houden en beëindigen.		kan een kort gesprek beginnen, gaande houden en beëindigen.		kan een reactie uitspreken tussentijdse bijdrage van de ander geïnterpreteerd en beoordeeld heeft.
Afstemming op doel	<ul style="list-style-type: none"> stelt vragen en gebruikt vraagzinnen om ergens meer over te weten te komen. kan op een eenvoudige wijze gesprekken voeren om informatie en meningen uit te wisselen. 		<ul style="list-style-type: none"> kan gesprekken voeren om informatie en meningen uit te wisselen, uitleg te geven en te volgen over bekende onderwerpen die iets verder af staan van zijn eigen leef- en belevingswereld. kan in kleinere groep woorden ondersteunen met non-verbaal gedrag. kan gesprekken voeren om informatie en meningen uit te wisselen, uitleg te geven en te volgen. 		herkent gespreksituaties en kan passende routines gebruiken.		<ul style="list-style-type: none"> kan het eigen gespreksdoel tot uitdrukking brengen. kan doelgericht doorvragen om de gewenste informatie te verwerven.
Afstemming op gesprekspartner(s)	houdt steeds meer rekening met de mentale staat van anderen (bijvoorbeeld gevoelens, gedachten, verlangens en de manier van de luisteraar) kan woorden ondersteunen met non-verbaal gedrag.		kan de gesprekspartner(s) goed volgen.		<ul style="list-style-type: none"> kan de gesprekspartner(s) zowel passief als actief goed volgen. kan het spreekdoel van anderen herkennen en reacties schatten. 		

	groep 3	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8 (=1F)	2F
Woordgebruik en woordenschat	gebruikt steeds meer verschillende en complexe woorden				<ul style="list-style-type: none"> kan voor vertrouwde onderwerpen naast de bekende woorden steeds abstractere woorden gebruiken. beschikt over voldoende woorden om te praten over vertrouwde situaties en onderwerpen. 		beschikt over voldoende woorden om zich te kunnen uitdrukken.
Uitspraak, verspreidbaarheid en grammaticale beheersing	vertelt uitsprekend samenhangend over wat hij heeft gedaan of in de toekomst		loft en verstaanbaar		sprekt op een duidelijke manier		vertelt een verhaal

Waardigheden na stip bij het voeren van georganiseerde gesprekken; waardigheden onder stip in alle gespreksituaties

SLO-REFERENTIE NIVEAUS MONDELINGE TAALVAARDIGHEID - GEKOPPELD AAN DE LEERLIJN DKJL

2. SUBDOMEIN LUISTEREN

	groep 3	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8 (-1F)	2F
Voorwaardelijk	beheerst passende routines in luister situaties bij stil zijn, liden uitpraten, liden zien dat je nog luistert.						
Listeren als lid van een live publiek	<ul style="list-style-type: none"> kan de aandacht richten en langer vasthouden tijdens het luisteren naar meer dan één persoon (bijv. tijdens een groepsgepraak) in een kleine of grote groep. kan luisteren naar een eenvoudig verhaal, praat hier niet doorheen. 	<ul style="list-style-type: none"> kan met te los naar één of meerdere bekende (klasgenoten) of onbekende mensen (gastsprekers) luisteren in een grote kring. De leerling is vooral niet gericht op de hoofdgedachte uit het gesprek. kan luisteren naar een eenvoudig voorlezen of verteld verhaal en is vooral gericht op het vinden van de hoofdgedachte. 	<ul style="list-style-type: none"> kan selectief (4-9 minuten) luisteren naar een gesproken tekst die verder van zijn directe leefwereld af staat (bijv. over het koninkrijk) en kan hieruit de hoofdgedachten halen. 	<ul style="list-style-type: none"> kan de hoofdgedachte halen en begrijpen uit een informatieve of betogende tekst. kan een eenvoudig verteld verhaal zo lang begrijpen dat hij de centrale gedachte uit de tekst kort kan weergeven (door o.a. de structuur ervan te benutten) en kan in eigen woorden en aangeven wat hiervan sluit. 	<ul style="list-style-type: none"> kan de hoofdpunten begrijpen van (nieuwe) berichten, documentaires, redemedia berichten en discussieprogramma's over vertrouwde onderwerpen. Kan films en tv-series geschikt voor zijn leeftijd volgen. 		
Listeren naar radio en tv en naar gesproken tekst op internet	<ul style="list-style-type: none"> kan langere tijd (3 à 4 minuten) luisteren naar een gesproken tekst. De onderwerpen liggen minder dicht bij de directe beleefwereld van leerlingen, maar zijn wel heel herkenbaar. luistert zonder onderbreking naar een gesproken tekst. De onderwerpen liggen iets minder dicht bij de beleefwereld van kinderen (bijv. onderwerpen uit programma's als het Jeugdjournaal, Klokhuus). 	<ul style="list-style-type: none"> kan gericht (3-7 minuten) luisteren naar een gesproken tekst op internet over een onderwerp dat verder van zijn directe leefwereld af staat en kan hieruit de hoofdgedachte halen. 	<ul style="list-style-type: none"> kan selectief (4-9 minuten) luisteren naar een gesproken tekst die verder van zijn directe leefwereld af staat (bijv. over het koninkrijk) en kan hieruit de hoofdgedachten halen. 	<ul style="list-style-type: none"> kan de hoofdpunten begrijpen van (nieuwe) berichten, documentaires, redemedia berichten en discussieprogramma's over vertrouwde onderwerpen. Kan films en tv-series geschikt voor zijn leeftijd volgen. 			
Kenmerken van de taalkuitvoering welke esen worden aan de leerling gesteld?							
Begrijpen	<ul style="list-style-type: none"> kan zien dat hij naar een ander luistert bijv. door hem aan te kijken, te knikken, te spreken etc. 	<ul style="list-style-type: none"> begrijpt (meervoudige) structuur en mededelingen. kan zien dat hij naar een ander luistert en geeft in zijn reactie aan dat hij het begrepen heeft, bijv. door een vraag te beantwoorden of een reactie te geven. kan belangrijke informatie tijdens een luisteractiviteit uit gesproken tekst halen. kan belangrijke en minder belangrijke informatie onderscheiden. 	<ul style="list-style-type: none"> kan zijn manier van luisteren afstemmen op zijn luisteraar. kan de hoofdgedachte van de tekst weergeven en onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. kan in formale situaties (bijv. op school) op basis van (aansluitende) voor een beter begrip. 	<ul style="list-style-type: none"> kan een relatie leggen tussen tekst en beeld. 			
Interpretieren	<ul style="list-style-type: none"> kan naar een betoging van een verhaal of een vertelde gebeurtenis aangeven of hij daarvoor eerder al iets over heeft gehoord of dat hij iets de gelijkt. 	<ul style="list-style-type: none"> kan naar een betoging van een verhaal of een vertelde gebeurtenis vertellen over soortgelijke situaties/verhalen die hij gehoord of meegemaakt heeft. 	<ul style="list-style-type: none"> kan wat hij hoort koppelen aan andere dingen die hij kent, weet en gezien heeft en ook aan eigen gevoelens en verwachtingen. kan een koppeling leggen tussen de inhoud van de betogende tekst en eigen ervaringen. kan kritisch luisteren naar mondelinge informatie en 	<ul style="list-style-type: none"> kan informatie en mening interpreteren. kan de bedoeling van de spreker(s) of het doel van de makers van een programma verwoorden. 			

	groep 3	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8 (-1F)	2F
Evalueren	<ul style="list-style-type: none"> kan in enkele woorden iets teruggeven over wat hij heeft gehoord. 	<ul style="list-style-type: none"> kan in meerdere zinnen iets teruggeven over waar naar hij heeft geluisterd. 	<ul style="list-style-type: none"> kan argumenten geven voor een eigen oordeel over de belustende tekst. 	<ul style="list-style-type: none"> kan een oordeel over de waarde van een tekst (deel) of televisie- of radio programma (of fragment ervan) verwoorden voor zichzelf en kan dit oordeel beargumenteren. 			
Samenstellen			<ul style="list-style-type: none"> kan aan betogingen maken. kan informatie gestructureerd weergeven. 	<ul style="list-style-type: none"> kan een eenvoudige tekst beknopt samenvatten (voor zichzelf). 			

Waardigheden na stp. bij het voeren van georganiseerde gesprekken, waardigheden zonder stp. in alle gespreks situaties.

SLO-REFERENTIE NIVEAUS MONDELINGE TAALVAARDIGHEID - GEKOPPELD AAN DE LEERLIJN DKJL

2. SUBDOMEIN SPREKEN

In de rubriek 'spreken' focussen we ons vooral op het houden van een monoloog: dus alleen spreken tegen anderen. Daarin onderscheiden we:

- voor groep 1-5: iets vertellen en iets beschrijven;
- voor groep 6-8: informeren, verslag uitbrengen, instrueren, betogen.

	groep 3	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8 (-1F)	2F
Een monoloog houden	kan iets presenteren dat zijn mededelingen over een onderwerp dat dicht bij hem staat.	kan met begeleiding iets presenteren over een onderwerp dat verder van hem af staat, gebruik makend van enkele steekwoorden.	kan zelf veel hulpmiddelen (op papier)	kan zonder steekwoorden presenteren.	kan zelf veel hulpmiddelen (op papier)	kan zonder steekwoorden presenteren.	kan zelf veel hulpmiddelen (op papier)
Informeren	<ul style="list-style-type: none"> kan informatie verzamelen van voor een ander en verwoorden in eigen woorden. kan informatie verzamelen van voor een ander en verwoorden in eigen woorden. 	<ul style="list-style-type: none"> kan informatie verzamelen van voor een ander en verwoorden in eigen woorden. kan informatie verzamelen van voor een ander en verwoorden in eigen woorden. 	<ul style="list-style-type: none"> kan informatie verzamelen van voor een ander en verwoorden in eigen woorden. kan informatie verzamelen van voor een ander en verwoorden in eigen woorden. 	<ul style="list-style-type: none"> kan informatie verzamelen van voor een ander en verwoorden in eigen woorden. kan informatie verzamelen van voor een ander en verwoorden in eigen woorden. 			
Betogen	<ul style="list-style-type: none"> kan in grote lijnen redenen en verklaringsgeven voor eigen mening, plannen en handelingen. 	<ul style="list-style-type: none"> kan in grote lijnen redenen en verklaringsgeven voor eigen mening, plannen en handelingen. 	<ul style="list-style-type: none"> kan in grote lijnen redenen en verklaringsgeven voor eigen mening, plannen en handelingen. 	<ul style="list-style-type: none"> kan in grote lijnen redenen en verklaringsgeven voor eigen mening, plannen en handelingen. 			